

Н. П. Малютіна

Доцент кафедри української літератури ОНУ ім. І. І. Мечникова

УКРАЇНІСТИКА В ІМЕННИХ ФОНДАХ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОНУ ІМ. І. І. МЕЧНИКОВА

Наукова бібліотека ОНУ видала в 1999 році унікальний бібліографічний покажчик “Українська книга в іменних фондах наукової бібліотеки Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова”. Відповідальним редактором покажчика став академік В. А. Сминтина, упорядниками — головний бібліограф, зав. відділом рідкісної книги Є. В. Савельєва, бібліографи О. В. Полєвщікова, І. В. Шепельська, науковими редакторами і авторами прекрасної вступної статті — професори Т. С. Мейзерська, В. М. Хмарський. Бібліографічними редакторами збірника є директор наукової бібліотеки ОНУ М. О. Подрезова і головний бібліограф В. В. Самодурова. Покажчик був урочисто презентований на 4-му Міжнародному конгресі українців, який проходив в Одесі 26-29 серпня 1999 р.

Заслуговує на особливу увагу комплексний підхід до упорядкування збірника: до бібліографічного покажчика майже на дві з половиною тисячі назв (2423 позиції) входять твори, видані українською мовою, незалежно від місця видання, твори друку всіма мовами, видані на території сучасної України, твори про Україну та їх народ, видані в усьому світі всіма мовами, а також твори, написані українцями, українськими установами і організаціями, видані в усьому світі всіма мовами. Поєднання мовного, територіально-географічного, культурно-етнографічного принципів відбору книг дало змогу якнайгрунтовніше представити українську книгу в іменних фондах князів Воронцових, професора В. І. Григоровича, професора А. Г. Готалова-Готліба (О. О. Вовкова), краєзнавця Ф. Е. Петруня, професора Б. О. Лупанова, губернатора Новоросійського краю графа О. Г. Строганова, історика, директора Російської національної бібліотеки М. К. Шильдера і аматора українського театру М. В. Терещенка.

Бібліографічний опис кожного фонду детально систематизовано. Вражає різноманітність предметних рубрик: до фонду князів Воронцових входять книги про Україну, написані на Україні, україномовних авторів і т. і. з філософії, психології, релігії, теології, бібліотекознавства, суспільних наук, військових наук, етнографії, фольклору, проблем освіти, природничих наук, медицини, техніки, промисловості, будівництва та архітектури, сільського господарства, мистецтва, спорту, філологічних наук, географії, історії та ін. Чимало у фонді цікавих довідкових і серіальних видань, серед яких привертають увагу календарі, словники, звіти, постанови, журнали засідань, праці студентів одеських державних установ, закладів, організацій. Україністика і передусім одесика представлена у фонді князів Воронцових значною кількістю історичних, філологічних, правових, релігійно-філософських видань. Це унікальні книги XVII ст. (серед яких “Столп цнот знаменитых,.. надрукований в 1658 році в типографії Києво-Печерської Лаври”, “Реляції о козаках”, перше видання книги П’єра Шевальє “История войны казаков против Польши” 1663 р.). Серед книг XIX століття привертають увагу “История Малой России”: в 2 ч., 1822 р., праці А. Скальковського (напр., “История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского”, 1841 р.), праця Д. Багалія “Український мандрівний філософ Григорій Савич Сковорода”, “Украинские народные песни, изданные Михайлом Максимовичем”, 1834, а також зарубіжні художні, науково-популярні видання про Україну та її культуру (як-от: Isopolski E. “Duma z dum ukraińskich: Pieśni lirnika o ukraińskiem Kozactwie”, Warszawa, 1858 p., Czinski J. Le Kozak: Roman historique, Paris, 1836, Т. 1, 2).

У рубрикації фондів допомагає розібратися ґрунтовна передмова “Про українську книгу і іменні фонди НБ ОНЦ” Т. Мейзерської та В. Хмарського. З неї можна довідатися про історію кожного з іменних фондів, його структуру, навіть про легенди, якими овіяне створення деяких фондів, як-от фонду М. В. Терещенка. Цей фонд нібито переданий сином фундатора, який відправлявся до Червоної Армії. Хоча легенда ця і не претендує на статус фактів, завдяки їй вдалося зберегти до сьогодні не відомий загалу і не вивчений корпус творів (176 одиниць). Це переважно драматургічні тексти українських драматургів, зібрані у зшитках-конволютах. Як зазначає упорядник цього фонду Є. Савельєва, багато конволютів зібрано із додатків до журналу “Театр и искусство”, що виходив у 900-ті роки. Це і дає підстави вважати М. Терещенка шанувальником театру і драматургії*. Очевидно, найбільш цінним у фонді М. В. Терещенка можна вважати п’ятитомне видання п’єс І. Карпенка-Карого (Тобілевич І. К. Драми і комедії: В 5 т., Т. 2-4, 1897-1903; Тобілевич І. К. Драми і комедії: В 5 т. — Полтава, т. 5. — 1905). Як відомо, І. Карпенко-Карий вдавався до безкінечних переробок своїх п’єс через цензурні бар’єри. Змінювалися назви п’єс, напр., “Хто винен?” — “Безталанна”, “Бурлаки” — “Підпанки”, викидалися цілі сцени і сюжетні лінії. Означене прижиттєве видання дає для літературознавців безцінну змогу простежити творчу еволюцію драматургічного письма І. Карпенка-Карого, його відмову від мелодраматично-опереткових шаблонів тощо. У конволютах фонду М. В. Терещенка знаходимо майже не відомі загалу одноактні п’єси Л. Яновської (етюд “Поводатир” і жарт “Серденьку золотому від серденька щирого”), тексти малоросійських оперет, комедій, деякі з них, як, наприклад, малоросійська оперета в 3 д. Ф. Синельникова “Добрі сусіди” зберігаються у рукописах. Все це дає необмежений простір для дослідників українського театру кінця ХІХ — початку ХХ ст.

Перспективним об’єктом дослідження є корпус зарубіжних іншомовних видань про Україну, що міститься у фонді Строганова. Це передусім “Описание Украйны” Т. Боплана, перекладена з французької мови російською і видана у Санкт-Петербурзі 1832 року. Загалом у рубриці “Географія, країнознавство” знаходимо 14 джерел, серед яких переважно історичні та географічні описи, зроблені під час подорожі іноземців по Малоросії та Тавриді. Такі спостереження дають змогу осягнути феномен Малоросії в уяві іноземця, який можливо вперше знайомився з цими місцями. Це, наприклад, подорожні нотатки Ж. Гамба (1826), А. Лагарда (1824), А. Демидова (1837, 1838), Е. Кравена (1789). Вражає також у фонді Строганова кількість праць, так чи інакше пов’язаних з Одесою, її природнокліматичними умовами, історією, культурою, медициною. Варті уваги спеціальні дослідження одеських лиманів А. Веріго “Исследование одесских целебных лиманов и грязей”, 1880, матеріали до вивчення лікувальних практик одеських лиманів О. Мочутковського, 1883.

Варто підкреслити, що у фонді Ф. О. Петруня, який налічує близько 3527 назв книг і картографічних видань одинадцятьма мовами, є спеціальна предметна рубрика “курортологія”, що нараховує 19 одиниць, серед яких книга Є. Брусиловського “Одесские лиманы и их лечебные средства” (1927), як і більш нові видання, що також не втратили своєї актуальності. На особливу увагу заслуговує звичайно ж корпус історичної україністики, такі видання як “Ілюстрована історія України” (К., 1917), “Чумацтво на Україні: Історико-етнографічні нариси” Н. І. Букатевича та праці самого Ф. О. Петруня (напр., “Мапа шляхів України першої половини ХІХ ст.” з пояснювальними замітками автора).

*Савельєва Є. В. Драматургічний фонд Наукової бібліотеки Одеського університету (іменний фонд М. В. Терещенка) // Побратими Українського театру корифеїв (Марко Кропивницький, Іван Карпенко-Карий, Михайло Старицький). Тези доповідей та повідомлень регіональної науково-творчої конференції 14-16 грудня 1990 р. — Одеса, 1990. — С. 51-54.

Невичерпний матеріал для молодих дослідників у всіх іменних фондах містять видання одеських вчених. Так, у фонді Б. О. Лупанова, який викладав у кількох вузах Одеси, у тому числі і в ОНУ ім. І. І. Мечникова, нараховується 1491 книга. Серед них праці філологів, істориків, психологів, філософів, які працювали в Одесі. Варто назвати три книги П. М. Біциллі (“Елементи середньовічної культури”, 1919, “Падение Римской державы”, 1919, “Салимбене: (Очерки итал. жизни XVIII в.)”, 1916), зібрання творів В. І. Григоровича (1864-1876), 1916, дві книги про античний театр Б. В. Варнеке, праці В. Ф. Лазурського, В. Н. Мочульського і б. і.

Отож запропонований як вченим, так і широкому загалу бібліографічний покажчик “Українська книга в іменних фондах наукової бібліотеки Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова” допомагає визначити пріоритетні шляхи для сучасних досліджень і є безцінним путівником для тих, хто вивчає будь-які аспекти минулого і сучасного життя України. До того ж зручність у користуванні забезпечують два допоміжні покажчики: іменний та географічний.